

Bibliography

1. Galeeva A.A. Never too late to learn / A.A. Galeeva [Electronic resource]. – URL: <http://infoculture.rsl.ru/NIKLib/home/news/KVM>. (in Ukrainian).
2. Lukjanova L.B. Socio-cultural function of adult education in modern society / L.B. Lukjanova // Visnyk Czerkas'koho universytetu. – 2010. – Vyp. 183. – С. 6-12. (in Ukrainian).
3. Nyczkalo N.G. Andragogy in the system of pedagogical sciences / N.G. Nyczkalo // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. – К., 2009. – Vyp. 1. – С. 7-20. (in Ukrainian).
4. Nychkalo N. G. Adult education – inseparable component of lifelong education / I.A. Zjazjun, N.G. Nyczkalo, L.B. Lukjanova, V.O. Radkevycz // Nacionalna dopovid pro stan i perspektivy rozvytku osvity v Ukraini / za zah. red. V.G. Kremenja; NAPN Ukrainy. – К.: Ped. dumka, 2011. – С. 105-116. (in Ukrainian).
5. Soboljeva S. M. Adult education as an important factor of society development / S.M. Soboljeva // Visnyk Czerkasskoho universytetu. – 2012. – С. 122-126. (in Ukrainian)
6. Sigajeva L. International collaboration in sphere of adult education / Larysa Sigajeva // Porivnjalna prifesiynna pedagogika. – 2012. – № 1. – С. 14-23. (in Ukrainian)
7. Průcha J. Pedagogický slovník. 3. rozšířené a aktualizované vydání / Průcha J., Walterová E., Mareš J. – Praha: Portál, 2001. – 265 s. (in Czech).
8. Mühlpacher P. Gerontopedagogika / P. Mühlpacher. – Brno: Masarykova univerzita, 2004. –140s. (in German).
9. Shromáždilová L. Asociace třetího věku [online] / L. Shromáždilová [Electronic resource]. – URL: <http://au3v.vutbr.cz/> (in Czech).
10. Universtet pardubice / [Electronic resource] – URL: <https://www.upce.cz/english/index.html> (in Czech).

УДК 377/378:374

Чугай Оксана Юрївна – викладач англійської мови
Національного технічного університету України «КПІ»
E-mail: OChugai@meta.ua

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ДЛЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У США: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті автор розглядає проблему підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих в Україні в контексті використання досвіду США. З'ясовано, що сучасна демографічна та соціально-економічна ситуація в Україні зумовлює зростання значення освіти дорослих та формує нагальну потребу у фахівцях з навчання дорослих. Виявлено, що при підготовці педагогічного персоналу для системи освіти дорослих в США особлива увага приділяється розвитку особистості, соціальної, методологічної, предметної компетентностей. Обґрунтовується можливість використання програм дистанційної форми навчання, елементів кооперативного навчання та проактивного коучингу.

Ключові слова: освіта дорослих; педагогічний персонал для системи освіти дорослих; кооперативне навчання; проактивний коучинг; дистанційне навчання.

Вітчизняна система освіти знаходиться на стадії реформування та пошуку стратегічних шляхів подальшого розвитку. У контексті стрімких змін сучасності особливого значення набуває освіта дорослих. Бурхливий розвиток інформаційних технологій, перехід економіки України на ринкові засади, глобальні процеси інтеграції, зростаюча мобільність населення, необхідність постійного професійного зростання призводять до загострення існуючих проблем, але, в той же час, відкривають можливості для розвитку андрагогіки як науки та змушують звертатися до досвіду світових лідерів в освіті. США є країною, що досягла значних успіхів у модернізації освіти дорослих та підготовці педагогічних кадрів, тож американський досвід представляє значний інтерес для українських освітян-реформаторів.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження засвідчив, що концептуальні засади освіти дорослих розроблено у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: С. Брукфілда, С. Вершловського, У. Гончаренка, К. Гоула, М. Громкової, С. Змейова, І. Зязюна, Ю. Калиновського, В. Кременя, О. Кукуєва, Л. Лук'янової, Ш. Мерієм, Н. Ничкало, М. Ноулза, О. Огієнко, Дж. Хеншке та ін. Система підготовки педагогічного персоналу висвітлювалась у роботах Н. Бідюк, В. Лугового, В. Онушкіна, Л. Пуховської, О. Савіних, О. Соколової та ін. Проблема методології освіти дорослих присвячені дослідження Б. Гершунського, С. Сисоевої, Є. Тонконової та ін. Проте проблема професійної підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих в США не була предметом системного вивчення.

У статті маємо на меті проаналізувати динаміку розвитку освіти дорослих в Україні та визначити основні напрями використання американського досвіду підготовки педагогічного персоналу для вітчизняної системи освіти дорослих.

Аналіз досліджень етапів становлення освіти дорослих в Україні свідчить про те, що роль і функції освіти дорослих постійно змінювались. Так, ідея підвищення ефективності навчання у сфері освіти дорослих в Радянському Союзі виникла ще в середині 60-х років ХХ ст.; в середині 80-х було ухвалено рішення про створення єдиної системи безперервної освіти, що так і не було реалізовано [7, с. 135]. У праці [5, с. 98] йдеться про те, що до 60-х років освіта виконувала лише дві функції: економічну та соціальну, а 70-ті роки ХХ ст. стали новим етапом у вивченні проблем неперервної освіти дорослих. Також зазначено, що з 60-70-х років, коли була сформульована мета підвищити якість підготовки фахівців, взаємостосунки освіти, людини й суспільства почали корінним чином змінюватись. В іншій праці [4, с. 78] наголошено, що у 70-80-х роках ХХ ст. освіта дорослих розглядалася як підсистема неперервної освіти, що є самостійною сферою освітньої діяльності. Тенденція розвитку освіти

дорослих в Україні у 70-80-ті роки характеризувалася науковими дослідженнями проблем освіти дорослих. Саме тоді розпочався процес зміцнення та створення інститутів удосконалення вчителів, інститутів підвищення кваліфікації. Розпад Радянського Союзу в 90-х роках та виникнення нової держави України призвели до трансформації існуючої соціально-економічної системи, що викликало переоцінку цінностей та зміну національної ідентичності [5, с. 99].

Важливою подією в історії вітчизняної освіти дорослих стало створення в листопаді 1993 р. Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України, що у 2007 р. був перейменований на Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. Тоді ж було створено відділ андрагогіки, завданням якого стало проведення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері освіти дорослих. Провідні вчені інституту Н. Ничкало, Л. Лук'янова, О. Огієнко є засновниками та керівниками наукових шкіл, займаються розробкою сучасних технологій професійної педагогічної освіти та освіти дорослих. Колектив Інституту є ініціатором і розробником цілої низки стратегічних документів, засновником та співзасновником шести наукових видань, які затверджені Вищою атестаційною комісією України як провідні.

Необхідно відмітити, що протягом останнього року відбувається загострення проблем освіти дорослих у зв'язку зі зміною соціально-політичної ситуації в країні. Аналізуючи сучасну демографічну та соціально-економічну ситуацію в Україні, дослідники передбачають зростання значення освіти дорослих в найближчі 10 років, що формує нагальну потребу у фахівцях з навчання дорослих [5, с. 99]. Адже, як зазначає О. Огієнко, професійна підготовка педагогів для дорослих корінним чином відрізняється від підготовки вчителів інших вікових груп. Відбувається докорінна зміна ролі педагога у процесі навчання дорослих, що актуалізує необхідність підготовки педагогів для дорослих [4, с. 346].

Процес реформування системи освіти дорослих в Україні базується на Конституції України, законах України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Концепції розвитку дистанційної освіти», «Національній доктрині розвитку освіти у XXI ст.» та інших нормативно-правових актах. Як зазначається у Білій книзі національної освіти України, особливе значення для трансформації вищої професійної освіти в Україні мають здобутки Болонського процесу (1999 р.), Лісабонської стратегії (2000 р.), Європейської рамки кваліфікацій для навчання протягом життя (2008 р.) [1].

Сучасна освіта дорослих в Україні представлена переважно системою післядипломної освіти та системою професійного навчання на виробництві [3]. Післядипломна педагогічна освіта є важливою ланкою в національній системі освіти, забезпечуючи фахове удосконалення педагогів, поглиблення, розширення і оновлення їхніх професійних знань,

умінь і навичок. Втім, проблеми стереотипів минулого призводять до соціального розшарування та інтелектуальної нерівності, а професійна підготовка викладача не завжди відповідає вимогам сучасності.

Важливою умовою реалізації ключових положень Законів України та інших нормативно-правових актів є дослідження та впровадження інноваційного зарубіжного досвіду з урахуванням особливостей національної системи освіти. Професійну підготовку педагогічного персоналу для системи освіти дорослих США здійснює біля п'ятдесяти вищих навчальних закладів. Навчання відбувається в адміністративних підрозділах університетів, що називаються коледжами або школами. Випускники отримують освітньо-кваліфікаційні рівні магістра мистецтв, магістра наук, магістра педагогічних наук, спеціаліста, а також науковий ступінь доктора філософії або доктора педагогічних наук в галузі освіти дорослих. Найбільший попит мають програми магістра педагогічних наук та доктора філософії, деякі університети пропонують програми спеціаліста.

Програми професійної підготовки педагогічного персоналу для освіти дорослих в США характеризуються різноманітністю, наданням права вибору з широкого спектру програм та дисциплін, отриманням досвіду шляхом участі у різноманітних проектах, використанням сучасного обладнання та технологій в навчанні, поєднанням активного навчання та професійного розвитку, проектного та проблемного навчання. Магістерські програми завершуються захистом дисертації, складанням комплексного екзамену або виконанням проектної роботи. Докторські програми включають проведення дисертаційного дослідження, складання іспитів та захист дисертації, причому програми доктора педагогічних наук більш практично спрямовані. Університети пропонують цілий ряд курсів, семінарів та сертифікатів професійного розвитку, а також програми особистого вдосконалення та підвищення якості життя. Програми розраховані на задоволення потреб місцевих громад, на тих, хто вже працює та хоче отримати переваги для кар'єрного зростання або змінити сферу професійних інтересів у період загострення економічних проблем.

Необхідно наголосити, що підготовка педагогічного персоналу США відбувається переважно дистанційно. Змішане або гібридне навчання поєднує он-лайн, традиційне та самостійне навчання. Вирішальним фактором, що впливає на ефективність використання змішаного навчання, є професійна підготовка викладачів, що повинні усвідомлювати його важливість та шляхи використання, засоби мотивації дорослих учнів. Такий підхід змушує змінити традиційні погляди на роль викладача, завданням якого є не передати знання, а допомогти отримати знання та розвинути уміння, достатні для самостійного опанування матеріалу он-лайн та керувати процесом подальшого отримання навчального досвіду. Так, ефективність навчальних програм освіти

дорослих віртуального університету Капелла забезпечується використанням професійно-орієнтованої програми, різних видів контролю та залученням висококваліфікованих педагогічних кадрів. Програма освіти дорослих університету використовує так звану карту компетенцій (Competency Map), що є унікальним інструментом візуалізації прогресу кожного окремого учасника навчання в реальному часі [8]. Зазначимо, що дистанційна освіта в Україні потребує нормативного урегулювання: визначення норм навчального часу та оплати праці педагогічного персоналу при розробці навчальних матеріалів, проведення тестування, перевірки завдань, тощо.

Необхідно відмітити значення інтерактивних методів навчання при підготовці педагогів для дорослих у нашій країні. На думку С. Сисоевої, при навчанні дорослої людини перевагу повинні мати інтерактивні технології навчання, що сприяють утвердженню партнерських відносин [6, с. 9]. Аналіз результатів проведення нашого дослідження підтверджує слушність цих стверджень. Так, в американських університетах при підготовці викладачів для дорослих переважно використовується метод проектів (Кепстоун), проблемне навчання, кейс-метод. Традиційне навчання на території університету передбачає використання технології кооперативного навчання.

Гуманізація як провідна тенденція професійної підготовки втілюється в кооперативному навчанні, адже в центрі знаходиться людина, що досягає навчальної мети шляхом співпраці. Для успішного здійснення кооперативного навчання необхідна реалізація принципу позитивної взаємозалежності, коли успіх кожного пов'язаний з успіхом інших; принципу персональної відповідальності, коли кожен відповідає за певну частку роботи та робить свій внесок у спільну справу; принципу рівної участі, коли кожен має таку ж відповідальність та права, як і інші; принципу одночасної взаємодії, коли виконання завдання відбувається всіма учасниками навчання одночасно. Саме принципи кооперативного навчання роблять його таким ефективним, що підтверджують результати багаторічних досліджень у навчальних закладах США [9].

Провідні сучасні науковці приводять вагомі аргументи на користь необхідності використання американського досвіду з професійної підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих в Україні. Так, Н. Бідюк вважає слушними прогресивні ідеї американських вчених стосовно впровадження у вітчизняну практику ідеї «самокерованого навчання», що ґрунтується на визнанні дорослої людини як суб'єкта праці, пізнання та спілкування [2, с. 30]. Велику роль в самокерованому навчанні грає складання навчальної угоди або контракту, пропонентом якого був М. Ноулз.

Положення про можливість розкриття внутрішнього потенціалу кожної людини є центральною і в теорії коучингу, засновником якої

вважається В. Голві (W.T. Gallwey). Відмінною особливістю коучингу є положення про те, що кожен по своїй природі є творчим та винахідливим, необхідно тільки підібрати інструменти для розкриття внутрішнього потенціалу людини або «внутрішнього генія». Програма Професійного Коучингу університету Х'юстона-Вікторії призначена для педагогів системи освіти дорослих, бізнес-лідерів, працівників охорони здоров'я. Метою програми є досягнення успіху та самореалізації кожного у роботі і житті шляхом проведення коуч-сесій, що розкривають внутрішній потенціал людини, її лідерських якостей та призводять до підвищення ефективності процесу навчання протягом всього життя [10].

Компетентнісний підхід став вирішальним на шляху до підвищення ефективності професійної підготовки фахівців для освіти дорослих в США. Не зважаючи на те, що кожен американський університет самостійно визначає перелік компетентностей для кожної спеціальності, існує спільний підхід у визначенні результатів навчання «планування від досягнутого». Особлива увага приділяється розвитку особистої, соціальної та методологічної компетентностей, в той час як предметна виступає в діяльній вимірі, тобто акцентується увага на здатності застосовувати спеціальні та загальні знання, а також інтегрувати знання та уміння.

Університети США є осередками подальшого навчання педагогічного персоналу для освіти дорослих США. Так, за ініціативою університету Північної Кароліни створена асоціація випускників програм освіти дорослих (EMPOWER). Особлива увага приділяється проведенню наукових досліджень та написанню грантів, сприянню залучення випускників до рішення проблем громад, співробітництва з іншими асоціаціями випускників програм освіти дорослих та програм безперервної освіти. Такі ж цілі мають Асоціація Безперервної Освіти університету Джорджії та Центр розвитку трудових ресурсів університету Південного Іллінойсу, що є осередками для спільноти студентів, викладачів і фахівців сфери освіти дорослих та місцем організації семінарів, екскурсій, практичних занять для освітніх лідерів.

Отже, при визначенні переліку компетентностей вітчизняних фахівців-андрагогів та державного стандарту вищої освіти за спеціальністю «андрагог», особливу увагу необхідно приділити розвитку особистої, соціальної та методологічної компетентностей. Предметна компетентність повинна заключатись у здатності майбутнього андрагога до застосування знань та їхнього критичного осмислення, інтеграції знань та умінь. Необхідно провести нормативне урегулювання дистанційної освіти в Україні та забезпечити належне технічне забезпечення. Підготовка вітчизняних педагогічних кадрів для освіти дорослих з використанням елементів корпоративного навчання та проактивного коучингу, інструментів особистісного, професійного та корпоративного

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2015. – Вип. 1 (10)

розвитку дозволить розкрити внутрішній потенціал людини, її лідерських якостей та підвищити ефективність навчання. Необхідно розпочати роботу по створенню центрів розвитку трудових ресурсів, асоціацій випускників програм освіти дорослих або асоціацій безперервної освіти.

Таким чином, незважаючи на відмінності, функціональна спільність національних педагогічних систем США та України дає можливість творчого використання досвіду професійної підготовки педагогічного персоналу для системи освіти дорослих США.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у вивченні та розробленні програм дистанційного навчання для професійної підготовки фахівців, що працюють в системі освіти дорослих.

Література

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України; [за ред. В.Г. Кременя]. – К., 2009. – 185 с.
2. Бідюк Н.М. Професійне навчання безробітних в США: теорія і практика: монографія / Н.М. Бідюк. – Хмельницький: ХмЦНТЕІ, 2009. – 542 с.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – URL: www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf
4. Огієнко О.І. Тенденції розвитку освіти дорослих у скандинавських країнах / Олена Іванівна Огієнко. – Суми: ПВП «Еллада-S», 2008. – 444 с.
5. Сігаєва Л.Є. Тенденції розвитку освіти дорослих в Україні в другій половині ХХ ст. / Л.Є. Сігаєва // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського. Серія: Пед. науки. – 2011. – Вип. 1.33. – С. 97-101.
6. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч. метод. посібник / С.О. Сисоєва. — К.: ВД «ЕКМО», 2011. – 320 с.
7. Якубенко В. Проблеми та перспективи розвитку освіти дорослих в Україні / В. Якубенко, Р. Берлінг // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2011. – № 2. – С. 135-140.
8. Capella University. School of Education [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.capella.edu/online-higher-education-degrees>
9. Kagan S. (2009). Kagan Cooperative Learning / S.Kagan, M. Kagan [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.KaganOnline.com/>
10. University of Houston-Victoria. School of Education and Human Development [Електронний ресурс]. – URL: <http://www.uhv.edu/edu/AHED.aspx/>

Chugai Oksana – *Teacher of English, the National Technical University of Ukraine «KPI».*

E-mail: OChugai@meta.ua

TEACHING STAFF TRAINING FOR ADULT EDUCATION SYSTEM IN THE USA: EXPERIENCE FOR UKRAINE

Summary. *The article considers the problem of training teaching staff for adult education system in Ukraine in the context of using the US experience. It was*

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – 2015. – Вип. 1 (10)

found that the current demographic and socio-economic situation in Ukraine determines the growing importance of adult education and creates an urgent need for specialists in adult education. It is found that the preparation of teaching staff for adult education system in the United States focuses on the development of personal, social and methodological competences; subject competence lies in the ability of future adult educators to use their knowledge and critical thinking, integrate knowledge and skills. The article substantiates the use of distance learning programs, elements of cooperative learning and proactive coaching.

Key words: *adult education; teaching staff for adult education; cooperative learning; proactive coaching; distance learning.*

Bibliography

1. White Paper of National Education of Ukraine / Akad. ped. nauk Ukraini; [za red. V.G. Kremenja]. – K., 2009. – 185 s. (In Ukrainian).
2. Bidjuk N.M. Professional training for unemployed in the United States: Theory and Practice / N.M. Bidjuk – Hmel'nits'kij: HmCNTEI, 2009. – 542s. (In Ukrainian).
3. The National Strategy for the Development of Education in Ukraine in 2012-2021 years: [Electronic resource]. – URL: www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf (In Ukrainian).
4. Ogienko O.I. Trends in the development of adult education in the Nordic countries / Olena Ivanivna Ogienko. – Sumi: PVP «Ellada-S», 2008. – 444 s. (In Ukrainian).
5. Sigaeva L.E. Trends in the Education of Adults in Ukraine in the second half of the twentieth century / L.E. Sigaeva // Naukovij visnik Mikolaivs'kogo derzhavnogo universitetu imeni V. O. Suhomlins'kogo. Serija: Ped. nauki. – 2011. – Vip. 1.33. – S. 97-101. (In Ukrainian).
6. Sysoeva S.O. Interactive technologies adult education: the manual / S.O. Sysoeva. – K.: VD «ЕКМО», 2011. — 320 s. (In Ukrainian).
7. Jakubenko V. Problems and prospects of adult education in Ukraine / V. Jakubenko, R. Berling // Visnik Kyivs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universitetu. – 2011. – № 2. – S. 135-140. (In Ukrainian).
8. Capella University. School of Education [Electronic resource]. – URL: <http://www.capella.edu/online-higher-education-degrees> (In English).
9. Kagan S. (2009) Cooperative Learning: / S.Kagan, M. Kagan [Electronic resource]. – URL: <http://www.KaganOnline.com/> (In English).
10. University of Houston-Victoria. School of Education and Human Development: [Electronic resource]. – URL: <http://www.uhv.edu/edu/AHED.aspx> (In English).

УДК 37(470+571):374

Шарненко Тетяна Олександрівна – аспірант
Житомирського державного університету імені Івана Франка
E-mail: tsharmenkova@yandex.ru

ПРОБЛЕМА САМООСВІТИ ТА ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ М.І. ПИРОГОВА

У статті висвітлено погляди видатного вченого, лікаря і педагога М. Пирогова на роль професійної самоосвіти та значення його діяльності для розвитку освіти дорослих в Україні другої половини XIX ст. Розкрито